

Suomen rannikkotykkikistön historia

Rannikkotykkikistön syntyvaiheet

Suomi sai itsenäistyttyään perinnöksi Venäjän silloisen pääkaupunkinsa Pietarin suojaksi Suomenlahden pohjoisrannikolle pääosin 1910-luvulla rakentaman sen ajan oloissa varsin modernin ja vahvan rannikkopuolustuksen. Haltuumme jäi runsas tykkikalusto käsittäen lähes 50 järeätä rannikkokanuunaa (mm. 305/52 O, 254/45 D ja 234/50 Be), runsaat 100 raskasta rannikkokanuunaa (joista pääosa 152/45 C, josta tuli vuosikymmeniksi pääkalustomme), runsaat 200 kevyttä tykkiä (mm. Nordenfeltin ja Hotchkissin 57 mm merikanuunoita) sekä lisäksi melko runsaasti jo pääosin vanhentuneita järeitä ja raskaita kanuunoita ja mörssäreitä. Tälle tykkikalustolle oli rakennettu kantalinnoitetut tuliasemat, linnakkeiden majoitus- ja huoltotilat, tulenjohtoasemat, valonheitinasetat voimakoneineen, viestiverkot, linnakesaarten lähipuolustusasemia, merimiinoja, yhteysaluksia jne. Haltuumme jääneen rannikkopuolustusjärjestelmän merkitys kasvaa entisestään, kun otamme huomioon, että Suomelle jäänyt sotalaivakalusto oli varsin vaatimaton. On lisäksi selviö, ettei vasta itsenäistynyt maamme olisi itse ennen toista maailmansotaa kyennyt taloudellisesti rakentamaan lähellekään näin tehokasta rannikkopuolustusta.

Linnakkeiden jouduttua valkoisen armeijan haltuun keväällä 1918 aloitettiin niiden vartiointi, suoritettiin inventointeja ja muuta pienimuotoista toimintaa. Vähitellen aloitettiin koulutustoiminta mm. maassa vielä olleiden saksalaisten johdolla, ja heidän poistuttuaan syksyllä 1918 vastuu koulutuksesta siirtyi ensin muutamalle Venäjällä rannikko- tai linnoitustykkikoulutuksen saaneelle upseerille ja heidän apunaan olleille jääkäriupseereille. Näin saatiin muutama linnake varsin nopeasti auttavaan taistelukuntoon. Toimintaa vaikeutti suuresti Suomen vaikea huoltotilanne. Vähitellen alkoi kotimainen upseeri- ja kantaaliupseerikoulutus näkyä linnakkeiden yhä parantuneena taistelukykyinä. Ampumamenetelmät olivat 1920-luvulla venäläistä perua.

Alkuvuosien suururakka oli itäisen Suomenlahden rannikkopuolustuksen vahvistaminen mm. Koiviston Saarenpään ja Kotkan Kirkonmaan järeiden 254/45 D -patterien rakentamisella ja Laatokan rannikkopuolustuksen luominen. Kalustollisesti tätä uudelleen sijoittelua helpottivat tykkien poistot Ahvenanmaan sekä Lavansaaren ja Inon-Puumalan demilitarisoiduilta linnakkeilta sekä eräiltä läntisen Suomen linnakkeilta.

Linnakkeet ryhmiteltiin kolmeen rannikkotykkirykmenttiin (RT 1 Suomenlinnassa ja sen ulkosaarilla, RT 2 Viipurissa ja sen lähisaarilla sekä RT 3 Laatokan rannikolla ja saarilla) sekä kahteen erilliseen rannikkotykkipatteristoon (1. ErRtPsto Hangon ja Turun saaristossa sekä vuodesta 1933 Kotkan saaristossa 2. ErRtPsto). Lisäksi rannikkotykkikistöön kuuluivat kiinteät ilmatorjuntapatteri Suomenlinnassa ja Viipurissa, joista sittemmin tuli itsenäisen ilmatorjunta-asetelajin kantayksiköt. Organisatorisesti rannikkotykkijoukot muodostivat eri vaiheiden jälkeen yhdessä laivaston kanssa kenraali V Valveen johtamat merivoimat.

Sotia edeltänyt kehityskausi

Eryteisesti 1930-luvun alussa alkoi rannikkotykkikistön voimakas kehityskausi niin taktisesti, aseteknillisesti kuin koulutuksellisesti. Edellytykset tälle työlle loivat niin ulkomailla kuin kotimaassakin korkeakoulutetut asetelajin upseerit, kokemustaan kartuttanut insinööriupseeristo ja innostunut ja kouliintunut asetekninen, huolto- ja koulutushenkilöstö. Teknisellä saralla suorastaan legendaariseksi tuli everstiluutnantti J Rikama.

Tykkikaluston kehityskohteina olivat mm. korotuskulman suurentaminen joustinlaitteiden uudelleensijoittamisella, ampumasektorin laajentaminen täysympyräksi, latausmenetelmien nopeuttaminen sekä koulutuksella että järeiden tykkien sähköistämällä. Ampumatarvikkeet varustettiin ns. ballistisella kärjellä. Ampumamenetelmäksi kehitettiin valmisteltu ammunta. Tähän liittyy uusien korkeiden tulenjohtotornien rakentaminen. Näiden uudistusten yhteisvaikutuksena kasvoivat sekä ampumaetäisyys että ampuma-ala tuntuvasti. Tulinopeuden lisäämistä auttoi lisäksi tehostunut koulutus. Pattereiden näistä syistä kasvaneen tulitehon koki vihollislaivasto kouriintuntuvasti talvisodan alussa linnakkeittemme kanssa käymissään tykistöakseluissa.

Huomattava taktinen uudistus oli useiden pattereiden hajasijoittaminen, mikä oli tärkeätä jo ilmavoimien voimakkaan kehityksen takia. Lisäksi rakennettiin uusia järeitä (Mäkiluodon, Kuivasaaren ja Ristiniemen) ja raskaita pattereita. Erityisesti Itä-Suomen joukko-osastoissa valmistauduttiin koulutuksella myös maa-ammuntoihin ja kiinnitettiin huomiota tykistöllisen koulutuksen ohella jalkaväkitaisteluun. Nämä molemmat tulivat talvisodassa meriammuntoja tärkeämmiksi.

Sotavuodet

Toisen maailmansodan sytyttyä ja sodan uhan kasvettua v. 1939 perustettiin uusia linnakkeita ja saatettiin rannikopuolustuksemme sodanajan organisaatioon, joka perustui rannikkolohkoihin ja niiden alalohkoihin. Rannikkolohkoista tärkeimmät olivat sotatoimiyhtymiä, joihin kuului kiinteän rannikkotykistön lisäksi useiden aselajien joukko-osastoja tai -yksiköitä.

Talvisodassa rannikkolohkot taistelivat merivoimien komentajan kenraali V Valveen alaisina. Kuitenkin maarintamaan rajoittuvat ja kenttäarmeijan taistelua suoraan tukemaan kyenneet lohkot irrotettiin merivoimien johdosta siten, että eversti E I Järvisen komentama Laatokan meripuolustus oli suoraan ylipäällikön alainen ja eversti A E Lyytisen komentama Viipurin lohko oli alistettu pääosin Kannaksen armeijalle. Merivoimien henkilöstöstä noin 30 000 kuului rannikkojoukkoihin ja noin 2000 laivastoon.

Rannikkotykistön sotatoimet alkoivat vihollisen raskaiden laivastoyksiköiden syöksyillä Saarenpään, Russarön ja Utön linnakkeita vastaan. Esimerkiksi 19.12.1939 taistelulaiva Marat ampui 160 laukausta Saarenpään. Nämä hyökkäykset torjuttiin järeiden ja raskaiden patteriemme tulella viholliselle vaurioita ja jopa alusmenetyksiä aiheuttaen. Sodan alkupäivistä alkaen useat linnakkeet joutuivat melkein päivittäin vihollisen ilmahyökkäysten kohteiksi, joita torjuttiin it-aseiden ohella myös 6” tykeillä. Jo joulukuun alkupuoliskolla alkoivat tykistöammunnat kenttäarmeijan tukemiseksi Länsi-Kannaksella Humaljoen ja Saarenpään pattereiden tulella, Itä-Kannaksella Taipaleen puolustuksen tukemiseksi Järisevän ja Kaarnajoen raskaiden pattereiden ja Vuoksen kevyiden sulkulinnakkeiden tulella sekä Laatokan pohjoisrannikolla Mantsin linnakkeen tulella. Myös rannikkotykistöön kuulunut rautatiepatteri tuki tulellaan Laatokan Karjalan puolustajia. Avovesikauden päätyttyä joulukuun mennessä ankaran pakkastalven takia maa-ammunnat vain kiihtyivät, ilmatorjuntaa jatkettiin käytettävissä olleiden rajoitetuin aseiden ja sissi- sekä muun jalkaväkitaistelun osuus lisääntyi ensin Salmin loholla Laatokan pohjoisrannikolla ja helmimaaliskuussa Viipurin loholla ensin puolustettaessa Koiviston saaria ja sitten torjuttaessa vihollisen voimakkaita hyökkäyksiä jään yli Viipurinlahdella ja Haminan edustalla.

Rannikkotykistö selviytyi talvisodasta varsin kunniakkaasti estäen melkein jo olemassaolollaan vihollisen maihinnousut ja hyökkäykset maamme etelärannikolla ja suorittaen tehokkaasti sille osittain vieraita maa-ammuntoja ja raskaita jalkaväkitaisteluja. Mutta myös hinta, joka torjuntavoitosta maksettiin oli raskas.

Yksin Viipurin lohkon tappiot talvisodassa olivat 231 kaatunutta ja 598 haavoittunutta, minkä lisäksi lohkolle alistetut joukot menettivät Viipurinlahdella kaatuneina ja haavoittuneina noin 1500 miestä.

Talvisodan päätyttyä maaliskuun 13. päivänä 1940 jouduttiin luopumaan Karjalassa olleiden rykmenttien RT 2 ja RT 3 sekä Hankoniemen linnakkeista, muista kiinteistä laitoksista ja osasta tykkikalustoa sodassa tuhoutuneen lisäksi. Alkanut *välirauhan* aika merkitsikin rannikkotykistölle uudelleenryhmittymisiä ja uusien linnakkeiden rakentamista, tehostunutta koulutusta sotakokemukset huomioiden ja myös vahvuuksien kasvua mm. pidentyneen asevelvollisuusajan ansiosta. Suomen itärajalle välirauhan aikana rakennetun Salpalinjan tueksi perustettiin pääosin Laatokalta siirretyn RT 3 joukoista oloissamme uusi aselaji, linnoitustykistö, jonka kalusto oli osin perinteisiä rannikkotykkeitä, mutta pääosin jo vanhentuneita Venäjän vallan aikaisia tai talvisodan aikana ja sen jälkeen saatuja tykkeitä, jotka eivät enää kunnolla soveltuneet kenttätykistöyksiköille, mutta täyttivät vielä tehtävänsä kiinteissä asemissa.

Jatkosodan syttyessä kesäkuun loppupuoliskolla 1941 rannikkotykistö toimi välirauhanaikaisen rykmenttiorganisaation jälkeen rannikkoprikaateiksi ryhmitettynä. Merivoimien kokonaisvahvuudesta rannikkojoukkojen osuus oli noin 90%. Kesän 1941 tärkeimmät sotatapahtumat olivat heti sodan ensipäivänä suoritettu Ahvenanmaan miehittäminen ja siellä kesällä 1940 hävitettäväksi määrättyjen talvisodan aikaisten linnakkeiden kunnostus sekä venäläisten Hankoniemen tukikohdan vartiointi ja usein katkeratkin saarista käydyt taistelut, joista merkittävin oli vihollisen maihinnousu Bengtskärin pienelle majakkasaarelle, jota puolusti 29 miehen suomalaisosasto. Kestettyään 19 tuntia taistelu saaresta, johon lopulta osallistuivat molemmilta puolin rannikkotykistön lisäksi rannikkojalkaväki, laivasto ja ilmavoimat, päättyi neuvostolaivaston vuosipäivänä 27.7.1941 hyökkääjän katkeraan tappioon. Loppukesästä alkusyksyyn rannikkojoukot osallistuivat itäisen Suomenlahden rannikon valtaamiseen mm. Viipurinlahden ylimenoineen sekä sen jälkeen rannikon vartiointiin ja linnakkeiden perustamiseen. Vastaavat operaatiot tehtiin myös Laatokan rannikolla ja saarilla, jossa vastuualue pohjoisrannalla kasvoi Syvärille asti, sekä loppuvuodesta myös Äänisjärven rannikolla ja Syvärillä, jonne siirrettiin osa Salpalinjan linnoitustykistöstä pääosan siirtyessä Laatokalle. Muutenkin joukkojen siirto ja perustaminen uusille sotatoimialueille tapahtui siirtämällä miehiä ja kalustoa vähemmän uhanalaisilta alueilta. Joulukuun alussa 1941 vihollinen vetäytyi Hangon tukikohdasta, mihin liittyen rannikkojoukot suorittivat alueen raivausta ja uudelleenvarustamista sekä myös evakuointisaattueen ammuntaa mm. Mäkiluodon järeällä patterilla aikaansaaden tuhoja. Rannikkotykistömme tulta väistellessään mm. saattueen suurin 6000 miestä kuljettanut kuljetusalus Josef Stalin ajoi miinaan ja ajautui Viron rannikolle joutuen saksalaisten saaliiksi.

Vuoden 1941 loppuun mennessä joukkomme olivat saavuttaneet pääpiirteittäin tavoitteensa, jolla puolustusasemat olivat seuraavat 2½ vuotta kestäneen ns. asemasotavaiheen ajan. Asemasotavaiheen alettua armeijassamme suoritettiin uudelleenorganisointi, jonka tarkoituksena oli mm. vanhempien ikäluokkien kotiuttaminen kotirintaman työvoiman käyttöön. Kun samanaikaisesti uhkakuvat meririntamillamme olivat vähentyneet, voitiin myös rannikkojoukoissa suorittaa uudelleenorganisointi maaliskuussa 1942. Tämän jälkeen rannikkojoukot lännestä itään lueteltuina olivat Saaristomeren rannikkoprikaati, Uudenmaan rannikkoprikaati, Itä-Suomenlahden rannikkoprikaati, Laatokan rannikkoprikaati ja Äänisen rannikkoprikaati. Kukin prikaati käsitti kaksi rannikkotykistörykmenttiä ja prikaatijoukot, mm. hieman myöhemmin rannikkoilmatorjuntapatteristoiksi yhdistetyt it-yksiköt. Prikaatien ja rykmenttien kokoonpano vaihteli jonkin verran paikallisten olojen mukaan. Tärkeä osa varsinkin itäisten rannikkotykistörykmenttien organisaatioissa oli tykistöpattereiden ohella torjuntakompanioilla.

Asemasotavaiheen merkittävimmät taistelut olivat kevättalvella 1942 suoritettu Suursaaren ja Tytärsaarten valloitus, joihin rannikkojoukot osallistuivat, sekä heinäkuussa 1942 Somerin pienen kalliosaaren hallinnasta käyty kiivas taistelu, joka vuorokauden kestätyään päättyi maihin nousseen vihollisen tuhoon. Luonteeltaan taistelu oli kuin vuotta aiemmin käydyin Bengtskärin taistelun uusinta.

Asemasotavaihe antoi normaalin taistelutoiminnan ohella mahdollisuudet sekä uusien ampumamenetelmien kehittämiseksi että erilaiselle lisäkoulutukselle. Vuonna 1943 ilmestyi uusi rannikkotykkistön ampumaohjesääntö, jonka mukaiset valmistetun ammunnan periaatteelle rakentuneet ampumamenetelmät jaettiin mekaanisiin menetelmiin (M-menetelmät) ja pikamenetelmät (P-menetelmät). Nämä menetelmät säilyivät eräin uudistuksin muunto- ja pikamenetelminä käytössä 1970-luvun lopulle asti. P-menetelmissä tulta johdettiin patterialueelta ja mittaripikamenetelmä (P 1) oli päämenetelmä, jonka sijasta voitiin tarvittaessa käyttää arviopikamenetelmää (P 2) tai tykkikohtaista lähipikamenetelmää (P 3). M-menetelmissä (M 1 ja M 2) tulta johdetaan patterin tuliasema-alueen ulkopuolelta. Ampumamenetelmien kehittymiseen vaikuttivat sotakokemusten ohella mm. aikakranaattien käyttöönotto ja laskuvälineistön joukko-osastoissa tapahtunut kokeilutoiminta sekä tutustuminen Saksan rannikkotykkistön ampumatekniikkaan. Tykkikohtaisesta ampuma-arvojen laskennasta alettiin sodan loppuvaiheessa siirtyä suojaiseen keskitettyyn laskentakeskukseen, josta kehittyi keskiö. Henkilöstöä koulutettiin uusien ampumamenetelmien käyttöön sekä keskitetysti, että joukko-osastokohtaisesti. Lisäksi täydennyskoulutusta annettiin mm. kenttätykkistön ampumakoulussa ja opintomatkoilla Saksassa. Mainittakoon myös, että talvisodassa käyttökelpoisuutensa osoittanut rautatiekykkistö täydentyi jatkosodassa alkuvaiheen nelitykkisestä 152/45 CRAUT –patterista sotasaalikalustoa kunnostamalla ensin nelitykkisellä 180/57 NRAUT -patterilla ja lopulta kolmitykkisellä 305/52 ORAUT –patterilla. Näistä kaksi ensin mainittua osallistuivat tehokkaasti maarintaman tukemiseen, mutta 12” patteri ei ehtinyt taistelutoimintaan Suomessa, mutta kuitenkin Neuvostoliitolle luovutettuna vuoden 1945 puolella Saksan rintamalla.

Asemasotavaihe päättyi venäläisten 9.6.1944 Kannaksella aloittamaan suurhyökkäykseen. Ensimmäisenä rannikkotykkistöyksiköistä suurhyökkäyksen torjuntaan osallistui everstiluutnantti T Reposen komentaman RTR 2:n Kellomäellä ollut kolmetykkinen 10” järeä patteri, joka avasi 10.6. aamulla tulen vihollisen hyökkääviä maavoimia vastaan joutuen heti vihollisen ilmavoimien ja järeän tykkistön kiivaan tulen kohteeksi. Vihollisen saavutettua patterin tasan siitä jouduttiin tuhattuna luopumaan jo 11.6. aamuyöllä, joten patteri ehti suorittaa ammuksia vain vajaan vuorokauden olemassaoloaikanaan. Viivytystaistelua jatkoivat tehokkaasti ensin rykmentin moottoroidut patterit, torjuntakomppanioista muodostettu os. Fridell ja rautatiepatteri. Saarenpään ja Tiurin pattereiden tulella tuettiin rykmentin mantereella olleiden joukkojen vetäytymistä Koiviston saarille 17.6. sekä mantereella vetäytyviä suomalaisjoukkoja. Koiviston saarista jouduttiin yleiskehityksen takia luopumaan 22./23.6. välisenä yönä. Evakuointi onnistui hyvin vihollisen ilmavoimien ollessa tukemassa Tuuloksen maihinnousua Laatokalla. Samoihin aikoihin paine Viipurinlahden saaria kohtaan kasvoi ja kulminoitui 30.6.-5.7. käytyihin Teikarsaaren verisiin taisteluihin, jotka vaativat molemmilta puolilta suuret tappiot. Vaikka Teikarsaaresta ja Melansaaresta jouduttiinkin ylivoimaisen vihollisen paineesta luopumaan, jäivät Teikarsaaren taistelut rannikkotykkistön ja sen urheiden torjuntakomppanioiden ja rannikkopataljoonien kunniakirjaan. Syystäkin rannikkojääkärimme jatkavat Teikarin taistelujoiden perinteitä. Puolustus kesti eversti A E Lyytisen komentaman RTR 22 toimesta Viipurinlahden länsirannalla, eikä vihollinen saanut jalansijaa mantereella, toisin kuin talvisodassa. Tilanne vakiintui entisestään, kun Ääniseltä saapuneiden joukkojen saavuttua Viipurinlahden rannikkojoukoista muodostettiin eversti P Enkaisen komentama 1. Rannikkodivisioona.

Yleistilanteen epäedullisen kehittymisen takia Äänisellä aloitettiin 13.6.1944 raskaan kaluston evakuointi, jonka jälkeen myös kevyt kiinteä tykistö evakuoitiin ja liikkuva tykistö muutettiin kenttätykistönluonteiseksi RTR 4 ja osa yksiköistä rannikkojalkaväeksi. Uudelleen organisoitu Äänisen rannikkoprikaati aloitti 26.6. rintamavastuullisena yhtymänä vetäytymisen Äänislinnan – Suojärven suunnassa käyden menestyksellisiä taisteluita olosuhteissa, joihin rannikkotykistöä ei oltu koulutettu. Prikaati kuljetettiin 6.7. alkaen Suojärveltä Viipurinlahdelle rautatiekuljetuksin vihollisen ilmavoimien ajoittain häiritessä.

Venäläisten suurhyökkäyksen alettua Laatokan rannikkoprikaatin eteläinen rykmentti RTR 3 oli useaan otteeseen tulitaisteluissa vihollisalusten kanssa. Pohjoisen rykmentin RTR 13 alueelta siirrettiinkin Laatokan itärannikolta Haapanan raskas patteri Kaarnajoelle Taipaleen puolustuksen vahvistukseksi ja osana raskaan kaluston evakuointia. Tilanne RTR 13 alueella kärjistyi kriittiseksi Syväriltä vetäytyvän VI Armeijakunnankin kannalta, kun vihollinen teki 22./23.6. välisenä yönä maihinnousun Tuuloksessa tukenaan vahvat ilmavoimat, jotka moukaroivat maihinnousurannikkoa. Ensimmäisessä vaiheessa laskettiin rannikkoa lähestyvän 54 alusta. Alueella olleet kaksi kevyttä tykkiämme ja yksi pst-tykki avasivat tulen vihollisaluksia kohti aikaansaaden kaksi upotusta ja vaurioittaen ainakin yhtä alusta. Saattue muuttikin suuntaansa tulittaen koko ajan tappioita aikaansaaden harvoja asemiamme. RTR 13 ryhtyi heti toimenpiteisiin maihinnousun torjumiseksi ja vihollisen sillanpään rajoittamiseksi, mutta saaduista apuvoimista huolimatta vihollisen onnistui katkaista sekä rannikon suuntainen maantie että rautatie. Tilanne saatiin Syväriltä vetäytyvien joukkojen toimesta sen verran hallintaan, että vetäytyminen onnistui kiertotietä, vaikka rautatiekalustoa ja varastoja jouduttiinkin jättämään maihinnousualueen taakse. Maihinnousun estämisen epäonnistuminen johtui harvasta puolustuksestamme ja osittain raskaan tykkikaluston evakuoinneista sen pelastamiseksi taaempiin aseisiin. Vastaavalla tavalla vietiin talvisodassa Tuppuran linnakkeen puolustajilta paras tuki eli omat tykit. RTR 13 joukot vetäytyivät taistellen mm. Mantsinsaaren ja Lunkulansaaren kautta Laatokan luoteisrannikon aseisiin ja vahvistivat Valamon saarten puolustusta. Nämä asemat pidettiin sodan päättymiseen asti. RTR 3 piti käytännössä kaikki asemansa ja tuki VKT-linjan puolustusta eteläisillä linnakkeillaan.

Aselepo Suomen ja Neuvostoliiton välillä alkoi 4.9.1944 ja välirauha 19.9.1944, jolloin joukot aloittivat siirtymisen Moskovan rauhan rajan länsipuolelle. Rannikkojoukoista 1. Rannikkodivisioonaa siirsi kenraalimajuri E I Järvisen komennossa Neuvostoliitolle vuokratun Porkkalan tukikohdan rajavartiointiin. Aseleposopimukseen sisältyi ehto saksalaisten joukkojen poistumisesta maasta 15.9. mennessä, minkä jälkeen ne oli joko internoitava tai ajettava asevoimin pois. Tämän takia nostettiin valmiutta etelärannikon ja Ahvenanmaan rannikkolinnakkeilla. Muualla ei tapahtunut merkittäviä välikohtauksia, mutta venäläisille luovutettavaksi sovittu Suursaari joutui 15.9. vastaisena yönä saksalaisten maihinnousuhyökkäyksen kohteeksi. Saarta puolusti eversti P Enkaisen komentaman Itä-Suomenlahden rannikkoprikaatin alainen everstiluutnantti M J Miettisen komentama RTR 12. Vaikka myös RTR 12 osalta oli jo käynnissä raskaan kaluston ja myös henkilöstön evakuointi, saari oli edelleen muihin rannikon osiin verrattuna vahvasti linnoitettu. Ennen maihinnousua saksalaiset miinoittivat Kotkasta poistuessaan lähivesiä, minkä takia Suursaaressa kohotettiin valmiutta. Kun saaren puolustajat, joiden vahvuus oli 1700 miestä, eivät suostuneet puolenyön tienoissa saksalaisten esittämään antautumisvaatimukseen, saksalaiset aloittivat maihinnousun noin 2500 miehen voimin. Alkoi kiivas eri puolilla saarta riehunut taistelu, joka kuitenkin jo vajaan vuorokauden kestätyään päättyi saksalaisten antautumiseen. Taistelussa sekä puolustajan että erityisesti hyökkääjän miestappiot olivat kaatuneina, haavoittuneina ja kadonneina huomattavat, minkä lisäksi yli 1200 saksalaista jäi sotavangeiksi. Saksalaisten materiaalitappiot olivat huomattavat uponneena, muuten tuhoutuneena tai suomalaisten haltuun päätyneenä sotasaaliina. Suursaaren taistelu oli ulkopoliittisesti erittäin tärkeä, sillä se osoitti Suomen irtautuneen tosissaan entisestä aseveljestään.

Kesän 1944 taistelut neuvostojoukkoja vastaan sekä syksyllä saksalaisia vastaan käyty Suursaaren taistelu osoittivat osaltaan, että rannikkotykistömme ja sen muodostamat rannikkojoukot kokonaisuudessaan olivat kalustopuutteistaan huolimatta hengeltään ja taidoltaan korkealla tasolla, ja suoriutuivat kunniakkaasti omilla vastuualueillaan maamme itsenäisyyden turvaamisessa.

Sotien jälkeinen sopeutumisaika ja miinanraivaus

Välirauhansopimuksen mukaan puolustusvoimat oli saatettava rauhan kannalle marraskuun loppuun mennessä. Rannikkotykistö tuli edelleen kuulumaan kenraaliluutnantti Valveen ja vuodesta 1946 kenraaliluutnantti Järvisen komentamiin merivoimiin. Rannikkotykistöjoukko-osastot olivat Turun rannikkotykistörykmentti (TRT) sekä Haminan (HamRLsto) ja Suomenlinnan (SIRLsto) rannikkolinnakkeistot. Rannikkotykistöjoukoillekin reserviläisten kotiuttaminen, ylimääräisen varustuksen varastointi tai pakko-otetun kaluston palauttaminen ja siirtyminen uusiin sijoituskohteisiin merkitsi melkoista työmäärää, vaikka siirrot tapahtuivatkin ensi sijassa jo vanhastaan käytössä olleille linnakkeille. Näiden majoitusolot olivat useimmiten puutteelliset. Vaikeudet vain lisääntyivät, kun valvontakomissio määräsi Porkkalan tukikohdan itäpuolella sijainneiden linnakkeiden tykkien suurimmaksi kaliiperiksi 120 mm. Tämän takia siirrettiin Kotkan ja Helsingin edustan linnakkeiden järeä ja raskas tykkikalusto Parolassa ja Kymminlinnassa olleisiin varikoihin. Välirauhansopimuksen ehtoihin kuului myös merimiinoitteiden raivaus paitsi Suomen omilta aluevesiltä ja niihin rajoittuvilta kansainvälisiltä merialueilta myös Neuvostoliitolle luovutettavaksi määrätyiltä merialueilta. Raivaus aloitettiin jo syksyllä 1944 ja saatettiin päätökseen vuonna 1950. Raivaustyöstä tuli raskas ja vaativa huollollisestikin vaikeissa oloissa usein jopa lähes merikelvottomillakin aluksilla valvontakomitean vaadittua tiettyjä minimialusmääriä. Erityisen rasittavaa työ oli majoitus- ja ravitsemusoloiltaan puutteellisissa aluksissa Neuvostoliiton aluevesillä, missä ei ollut viikkokausiin edes mahdollisuutta käydä maissa saunassa ja muuten levossa. Raivaus vaati myös uhreja sekä kaatuneina että haavoittuneina. Raivauslaivaston seitsemästä raivaajaosastosta rannikkotykistöjoukot perustivat ja miehittivät vuodeksi 1945 neljä, vuodeksi 1946 kaksi ja vuodeksi 1947 yhden. Kaikki edellä selostetut seikat yhdessä maamme vaikean taloustilanteen kanssa vaikuttivat siihen, että varsinkin varusmieskoulutus kärsi, kun linnakkeiden toiminta rajoittui sodanjälkeisinä vuosina paljolti erilaiseen työpalveluun.

Kantahenkilökunnan koulutus eri tasoilla niin Merisotakoulussa kuin erilliskursseilla ja vuodesta 1946 myös Sotakorkeakoulussa kuitenkin jatkui miinanraivauksen ja muiden tehtävien sallimissa puitteissa. Myös sodan kokemusten tutkimista ja johtopäätösten tekoa niiden pohjalta jatkettiin. Kun Pariisin rauhansopimus astui voimaan vuonna 1947, valvontakomissio poistui maastamme ja sen erilaista päätöksistä alettiin kumota. Jo vuonna 1948 päästiin aloittamaan uudelleen reserviupseerikoulutus. Myös raskasta tykkikalustoa alettiin 1950-luvulla palauttaa linnakkeille osin modernisoituna (152/50 T), järeästä kalustosta 10” Durlacher- tykit jäivät lopullisesti varikolle lukuun ottamatta yhtä Katajaluodolle koeammuntoja varten pystytettyä tykkiä, mutta 12” Obuhov- tykkejä asennettiin Kuivasaareen ja Ilosaareen 1960-luvulla, minkä lisäksi Miessaareen sijoitettiin kaksitykkinen 203 mm patteri.

Vuoden 1952 puolustusvoimauudistuksessa rannikkotykistö liitettiin maavoimiin, jolloin laivasto muodosti yksin merivoimat, Yhteys meripuolustuksen kahden päätoimijan kesken säilyi kuitenkin kiinteänä, kun merivoimien entinen komentaja kenraaliluutnantti Järvinen toimi pääesikunnassa meripuolustuksen tarkastajana (seuraajanaan 1950-luvun lopulla kenraalimajuri Miettinen) ja molempien aselajien kantahenkilökunnan ja reserviupseerien koulutus tapahtui rannikkotykistöeverstien johtamassa Merisotakoulussa, jossa yleensä eri kurssien johtajat ja pääosa muustakin henkilökunnasta oli

rannikkotykistöstä. Rannikkotykistöjoukko-osastot olivat kaksi rykmenttiä (RT 1 ja RT 2) sekä kolme erillistä patteristoa (1., 2. ja 3. ErRtPsto), jotka vuoden 1957 alussa saivat sijoitusalueitaan vastaavat nimet (lyhennettyinä SIRtR, TurRtR, VaaRPsto, HanRPsto ja KotRPsto) sekä vuoden 1958 lippujuhlaparaatissa omat joukko-osastolippunsa. Lisäksi aselajiin kuului Katajaluodolla toiminut koeampumalaitos. Sotakokemukset ilmenivät organisaatioissa mm. siten, että RT 1:n II patteristo Miessaareissa muutettiin kokeiluluonteisesti rannikkopataljoonaksi, joka itsenäistyi perustajansa everstiluutnantti T Knuutilan johdolla vuonna 1960 Rannikkojääkäripataljoonaksi. Merisotakoulun reserviupseerikursseilla oli torjuntalinja rannikkopataljoonien upseerikoulutusta varten. Toinen merkittävä uudistus oli moottoroidun rannikkotykistön koulutus 1. ErRtPstossa Suomenlinnassa ja RT 2:n moottoroidussa patterissa Uudenkaupungin Janhualla. Vaikka niukat puolustusmäärärahat estivätkin 1950-luvulla materiaalsen puolustusvalmiuden merkittävän kohentamisen, tehtiin rannikkotykistössä runsaasti vähemmän varoja vaativaa kehitystyötä erityisesti sotakokemusta saaneen ja jatkokoulutetun henkilöstön toimesta. Kohteista mainittakoon rannikkotaistelutaktiikka, ampumamenetelmät ja niihin liittyen keskiö ja tutkan mahdollisuudet sekä yhteysalusten uusinta sekä 1960-luvulla ensimmäiset väylätorjuntaohjukset. Koulutusta tehosti määrärahojen puutteesta huolimatta vanhojen ammustarvikkeiden ja vanhentuneen tykkikaluston poistamistarve. Tämä mahdollisti myös varusmiehille tehokkaan tulenjohto- ja tuliasemakoulutuksen harjoitusammunnoissa ja joukko-osastojen välisissä kilpailuissa. Kun aselaji sai myöhemmin uutta tai muualta siirrettyä kalustoa, voitiin tätä käytäntöä jatkaa nykypäiviin, millä oli tärkeä merkitys sekä palvelumotivaation että taisteluvalmiuden ylläpidossa. Lisäksi 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla voitiin aloittaa linnakesaarilla niin varusmiesten kuin henkilökunnankin palveluolosuhteiden parantaminen rakentamalla tai peruskorjaamalla uusia kasarmeja, huoltotiloja ja asuntoja, mikä oli omiaan parantamaan myös koulutustuloksia.

Seuraava suuri rannikkotykistön alistusmuutos tapahtui, kun meripuolustuksen tarkastajan virka ja pääesikunnan meripuolustusosasto lakkautettiin vuonna 1960 ja rannikkotykistö alistettiin aselajina kenttätykistön kanssa yhteiselle tykistön tarkastajalle ja aselajikouluksi tuli noin kolmen vuoden siirtymäajan jälkeen Tykistökoulu, johon perustettiin rannikkotykistöosasto. Rannikkotykistöjoukko-osastot kuuluivat aluepuolustusjärjestelmän mukaisesti divisiooniin ja sittemmin sotilaslääneihin ja olivat alueillaan tavallaan rintamavastuullisia ja itse asiassa monia aselajeja sisältäviä etulinjan joukkoja, kun taas kenttätykistö oli tavallaan jalkaväen apuaselaji. Tämä loi jo itsessään näkemyseroja rannikkotykistön kehittämisestä.

Rannikkotykistön uusi nousu

Rannikkotykistö itsenäistyi aselajina, kun se sai oman tarkastajansa vuoden 1967 alussa. Jo ensimmäisen tarkastajan kenraalimajuri V Karvisen aikana käynnistettiin uusia kehitysprojekteja pääesikunnan rannikkotykistötoimistossa. Toiminta tehostui entisestään, kun vuonna 1969 perustettiin Tykistökoukun rannikkotykistöosaston seuraajaksi itsenäinen Rannikkotykistökoulu, jonka tehtäviin kuului niin aselajin tekninen kehittäminen kuin ohjesääntöjen ja oppaiden laatiminen. Kun vielä samaan aikaan toimineet parlamentaariset puolustuskomiteat ja pääesikunnan asettama rannikkopuolustusosasto olivat korostaneet rannikkopuolustuksen kehittämistarvetta, saatiin myös määrärahoja aselajin materiaalsen kehittämiseen.

Tykkikalustoa alettiin uusia asentamalla vuodesta 1968 alkaen tärkeimpien sisääntuloväylien suojaksi neuvostoliittolaisen T-55 panssarivaunun tykkitornin pohjalta kehitettyjä 100 mm tornitykkipattereita (100 56 TK). Pitkän kotimaisen kehitystyön tuloksena asennettiin vuonna 1984 ensimmäinen uusi raskas

tornitykkipatteri (130 53 TK) ja seuraavien kuuden vuoden aikana korvattiin tärkeimmät 152/50 T-patterit näillä tornitykkipattereilla, jolloin joitakin vartiolinnakkeilla vielä olleita 152/45 C tykkejä voitiin korvata näillä päälinnakkeilta poistetuilla Tampellan putkittamilla 6" tykeillä. Moottoroitu rannikkotykkistöemme puolestaan sai pitkään palvelleen sotasaalikalustonsa 152 H 37 tilalle 1970-luvulla 130 K/54 tykit. Lisäksi ilmatorjunta-aselaji luovutti rannikkotykkistölle 88 mm tykkistöään ja etäisyydenmittareitaan. Vuonna 1964 käyttöön otettujen lyhyen kantaman ranskalaisvalmisteisten väylätorjuntaohjusten SS-11 jälkeen voidaan sanoa ohjuskauteen siirtymisen varsinaisesti alkaneen, kun 1970-luvulla otettiin käyttöön poistuvien järeiden patterien korvaajaksi suomalaisvalmisteiselle liikuteltavalle rannikkolavetille asennettu neuvostoliittolaisvalmisteinen Styx -meritorjuntaohjus. Torjuntateho parani olennaisesti, kun 1980-luvun jälkipuoliskolla käyttöön saatiin ruotsalaisvalmisteisiin meritorjuntaohjuksiin perustunut MTO 85-järjestelmä.

Tehokkaamman tykkikaluston ja niiden kehittyneempien ampumatarvikkeiden sekä ohjusten käyttöönotto edellytti myös nopeampien ja tarkempien mittausta- ja tulenjohto- sekä keskiön laskentamenetelmien kehittämistä. Tekniikan kehittyminen esimerkiksi tutka- ja lasermittauksen, tiedonsiirron ja tietojenkäsittelyn alalla mahdollistikin näihin haasteisiin vastaamisen. Tuloksina olivat esimerkiksi lasersuunnin (LASU), rannikkotykkistön ammunnan ja valvonnan laskinjärjestelmät (RAVAL), lämpökamerat ja valvontatelevisiojärjestelmät.

Tykistöllisen kehittämisen rinnalla kehitettiin mm. linnoittamista, linnakkeiden ilma- ja lähipuolustusaseistusta, merivalvontajärjestelmiä mukaan lukien vedenalainen valvonta, kuljetusvälineistöä ja tietysti johtamisjärjestelmiä.

Sotien jälkeisen koulutuksen ja kehitystyön sekä 1970- ja 1980-luvuilla toteutettujen materiaalihankintojen tuloksena Suomella oli 1990-luvulla tehokas ja tulivoimainen rannikkopuolustus.

Rannikkojoukot osaksi merivoimia sekä kiinteän rannikkotykkistön alasajo

Suomen geopoliittisen aseman katsottiin 1990-luvulla muuttuneen niin paljon mm. massiivisen maihinnousun uhan vähentymisellä, että rannikkotykkistön organisaatiota katsottiin voitavan keventää. Paineita muutoksiin loi osaltaan Suomen talouden lama, pienentyneet ikäluokat ja näkemys, että kiinteästä puolustuksesta on siirryttävä kevyempään ja liikkuvampaan puolustukseen. Tämä johtikin ensin eräiden vartiolinnakkeiden toiminnan päättymiseen.

Merkittävin muutos oli kuitenkin, kun rannikkojoukot siirrettiin merivoimien esikunnan alaisuuteen vuonna 1998 ja samalla rannikkotykkistöjoukot yhdistettiin alueella olleiden laivaston joukko-osastojen kanssa. Tällöin Turun Rannikkorykmentti muodosti Saaristomeren Laivaston kanssa Saaristomeren Meripuolustusalueen ja vastaavasti Suomenlinnan Rannikkorykmentti ja Hangon Rannikkopatteristo muodostivat Suomenlahden Laivaston kanssa Suomenlahden Meripuolustusalueen, kun taas Kotkan Rannikkopatteristo muuttui Kotkan rannikkoalueeksi ja Suomenlinnan rannikkorykmentin osana viime vuotensa ollut Rannikkotykkistökoulu yhdistettiin Merisotakouluun. Vaasan Rannikkopatteristo lakkautettiin ja moottoroidun rannikkotykkistön koulutustehtävä siirrettiin Uudenmaan Prikaatille, mutta senkin patteristo lakkautettiin muutaman vuoden kuluttua. Organisaatiomuutokset jatkuivat tämän jälkeenkin, kun Hangon Rannikkopatteristo lakkautettiin ja toiminta useilla koulutuslinnakkeilla hiljeni ja vartiolinnakkeiden määrä väheni entisestään. Samalla päättyi viimeisten kunniakkaasti niin sodan kuin rauhan aikana rannikkotykkistöä palvelleiden 6" tykkien käyttö viimeisen 152/50 T ammunnan tapahtuessa vuonna 2002. Rannikkotykkistön koulutusta alettiin yhä enemmän siirtää uusiin tehtäviin

perinteisen tykistökoulutuksen sijaan. 2010-luvun alussa deaktivoitiin viimeiset 100 mm tornipatterit ja koulutettiin viimeiset varusmiesikäluokat linnakkeilla. Kotkan Rannikopataljoona lakkautettiin vuoden 2014 alusta, jolloin itäisen Suomenlahden rannikko tyhjentyi suomalaisista rannikkojoukoista. Yhä useampi metsähallituksen hallintaan päätyneet perinteinen linnakesaari odottaakin uutta käyttäjää. Kuitenkin 130 mm tornipatterit on päätetty pitää toimintakunnossa.

Rannikonpuolustuksen uudet haasteet

Rannikkoalueiden puolustaminen on vastaisuudessaakin maanpuolustuksemme tärkeimpiä tehtäviä, onhan valtion hallinto ja huomattava osa talouselämästämme ja väestöstämme etelärannikon tuntumassa. Kun laivat eivät voi pitää saaria ja rannikkoa hallussaan, tarvitaan tähän saaristotaisteluihin koulutettuja rannikkojoukkoja. Puolustusvoimauudistuksen mukaan vuoden 2015 alusta Upinniemessä toimintansa aloittava Rannikoprikaati kouluttaa monipuolisia rannikkojoukkoja, minkä lisäksi Dragsvikissä toimiva Uudenmaan Prikaati jatkaa rannikkojääkäreiden koulutusta. Kertausharjoituksin on tarkoitus ylläpitää tornipattereiden ja liikkuvien patteristojen taistelukykyä, minkä lisäksi ylläpidetään ohjuspattereita. Rannikkotykistöllä on maamme puolustamisessa edelleen tärkeä tehtävänsä samalla tavalla laajennettuna rannikkojoukoiksi kuin viime sodissammekin.

Lauri Pohjanvirta 24.9.2014